

на просвіт або в навскісно спадаючому світлі. Позитивний результат може дати огляд із використанням світлофільтра того самого кольору, що й барвник, яким залитий текст документа. Закреслені тексти можуть бути встановлені за рельєфом штрихів на зворотному боці документа. Відомими методами дослідження залитих текстів є: 1) кольоро-розрізнення – спосіб фотозйомки із застосуванням світлофільтрів; 2) фотозйомка в інфрачервоних променях (доцільна при виявленні запису, виконаного речовиною, що поглинає ці промені); 3) фотозйомка у проникаючому світлі та навскісно спадаючих променях; 4) фотозйомка в рентгенівських променях (метод одержання тіньового зображення за рахунок дії на фотоматеріал рентгенівських променів, які пройшли крізь об'єкт, що фотографується); 5) фотозйомка в інфрачервоних променях (фотозйомка об'єкта, який освітлюється тепловими променями. На об'єктив одягається інфрачервоний фільтр, а об'єкт освітлюється за допомогою ламп розжарювання) або ультрафіолетових (метод заснований на дії ультрафіолетових променів, відбитих від об'єкта зйомки); 6) дифузно-копіювальний метод (рекомендується для текстів, виконаних водорозчинними речовинами (напр., чорнилом) і закритих нерозчинними (напр., друкарською фарбою)); 7) адсорбційно-люмінесцентний метод (для копіювання використовують вибірково діючий розчинник).

В. Ю. Шенітько.

ВІЯВЛЕННЯ ОЗНАК КОНТРАБАНДИ – діяльність уповноважених на те органів, що передують початку кримі-

нального провадження, спрямована на встановлення можливих фактів незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон і яка становить матеріальну і правову передумову розкриття й розслідування цього виду злочину. Основою діяльності з В. о. к. виступають прийоми здійснення такої діяльності. При цьому прийоми виявлення – це найбільш раціональна й ефективна сукупність дій, які ґрунтуються на законі й спрямовані на виявлення (розпізнання) фактів незаконного переміщення через кордон і встановлення в них ознак контрабанди. Ознаки контрабанди можуть бути виявлені: 1) при здійсненні митного контролю працівниками органів доходів та зборів – саме в результаті митного огляду та при перевірці документів. Найпоширеніші прийоми В. о. к. при здійсненні митного контролю – це митний огляд, перевірка митних та ін. документів, експрес-аналіз речовин, матеріалів і предметів тощо; 2) при провадженні справ про порушення митних правил, зокрема, при: а) витребуванні документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил; б) вилученні товарів, ТЗ і документів; в) проведенні митних обстежень; г) пред'явленні товарів, ТЗ, документів для впізнання; г) проведенні експертизи; д) взятті проб та зразків для проведення дослідження (експрес-аналізу, експертизи тощо); 3) при здійсненні прикордонного контролю. Найпоширенішими прийомами виявлення фактів контрабанди є огляд ТЗ, вантажів, багажу та ін. майна осіб, які прямують через державний кордон, а також застосування разом із працівниками органів до-

ходів та зборів рейдів, засідок і операцій на об'їзних шляхах. Здійснюючи прикордонний контроль, співробітники Державної прикордонної служби нерідко самі виявляють контрабанду і стають очевидцями цього злочину. У таких випадках безпосереднє спостереження обставин, що вказують на причетність особи до вчинення контрабанди, виступає як своєрідний прийом виявлення його ознак. Об'єктами спостереження можуть виступати сам факт злочину, його наслідки, а також здійснювані злочинцями спроби знищити сліди чи сховатися; 4) при проведенні оперативно-розшукових заходів, зокрема: особистого розшуку, оперативного спостереження, контрольної перевірки, оперативного проникнення в злочинну групу, розвідувального, зашифрованого опитування та ін. та під час проведення НСРД тощо; 5) при провадженні досудового розслідування контрабанди та ін. злочинів. Такого роду дані слідчі найчастіше отримують при провадженні слідчих (розшукових) дій – обшуку, огляду документів, допитів підозрюваного, свідків та ін. При проведенні досудового розслідування застосовується такий прийом В. о. к., як перевірка інформації в ході кримінального провадження. Слідчий у процесі розслідування одного злочину, отримавши інформацію про ознаки ін. злочину, зобов'язаний перевірити їх і прийняти відповідне рішення. Перевірка здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, надання слідчим доручень і вказівок співробітникам оперативних підрозділів; 6) при здійсненні прокурором процесуально-го керівництва у процесі досудового

розслідування кримінальних проваджень, перевірок за дотриманням законів органами досудового розслідування та ін. органами, які ведуть боротьбу зі злочинністю. Прокурор у межах здійснення службової діяльності в результаті вивчення документальних матеріалів (копій постанов, повідомлень) і проведення слідчих (розшукових) дій або винесення процесуальних рішень, які він санкціонує, часто особисто виявляє ознаки контрабанди і на підставі цих матеріалів вносить таку інформацію до ЄРДР та розпочинає кримінальне провадження про контрабанду; 7) при перевірці заяв і повідомлень про вчинену контрабанду або про її підготовку. Ознаки контрабанди можуть виявити також громадяни, представники різних державних і громадських організацій. У таких випадках на них покладається правовий і моральний обов'язок повідомити про це правоохоронні органи. Прийоми В. о. к. за заявами й повідомленнями визначаються комплексом обставин (змістом інформації та її обсягом, моментом подання заяви тощо) і мають перевірочний та оцінювальний характер. У зв'язку з цим характерним є прийом В. о. к., що полягає у правовій оцінці наведених у заяві (повідомленні) відомостей. Цей прийом застосовується у випадках, коли в заяві містяться достатні дані про факт незаконного переміщення через кордон предметів посягання, а ці відомості потрібно лише оцінити з точки зору кримінального закону, внести таку інформацію до ЄРДР і розпочати кримінальне провадження про контрабанду. В. о. к. – відповідний момент для по-

чатку кримінального провадження. Приводами для початку кримінального провадження можуть слугувати: заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб про вчинену або підготовлювану контрабанду; заяви або листи громадян; статті, замітки про факти контрабанди, опубліковані в пресі; явка з повинною; матеріали, що надійшли від ін. правоохоронних, контролюючих і ін. державних органів; інформація, що надійшла від правоохоронних органів іноземних держав; матеріали оперативного-розшукової діяльності; безпосереднє виявлення співробітниками, що здійснюють митний і прикордонний контроль, слідчим, прокурором або судом ознак контрабанди.

Лит.: Расследование контрабанды / А. А. Богданович, Ю. П. Гармаев, Т. А. Диканова и др. М., 1999; Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики. Х., 2003; Харатишвили А. Г. Выявление и расследование контрабанды наркотиков на первоначальном этапе / под ред. Е. П. Ищенко. М., 2009; Полях А. М. Криміналістична характеристика та основи розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів / за ред. В. Ю. Шепітько. Х., 2010.

В. М. Шевчук.

ВІДБИТОК – результат натискання з утворенням сліду; за криміналістичними (трасологічними) поглядами – результат взаємодії двох матеріальних об'єктів – слідоутворюючого та слідоприймаючого – із виникненням слідового двовимірного (площинного) чи тривимірного (об'ємного), дзеркально-

го за характером, відображення першого на другому. Трасологічні характеристики В. залежать від твердості контактуючих об'єктів і наявності на їхніх поверхнях нашарувань, реалізуються в класифікації слідів.

Лит.: Грановський Г. Л. Основы трасологии (особенная часть). М., 1974.

Ю. Ю. Ярослав.

ВІДБИТОК ПЕЧАТКИ (штампа, штемпеля) – реквізит документа, що виконує посвідчувальну і профілактичну функції, захищає документ від підроблення. Частиною криміналістичної техніки, яка вивчає відбитки печаток і штампів, можливість їх ідентифікації, іноді називають судовою сфрагістиком. В. п. передбачає перенесення відповідної штемпельної фарби на поверхню папера або видавлювання на його поверхні відповідного рельєфу. Див.: *Встановлення підроблення відбитків печаток та штампів. Печатка.*

В. Ю. Шепітько.

Відбиток печатки на документі

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018